

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Факультет політичних наук

Кафедра міжнародних відносин та зовнішньої політики

“ЗАТВЕРДЖУЮ

”

Перший проректор

Котляр Ю.В.

“30” серпня 2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ВСТУП ДО СПЕЦІАЛЬНОСТІ ТА АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ

Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Розробник

Шевчук О.В.

Завідувач кафедри розробника

Шевчук О.В.

Завідувач кафедри спеціальності

Шевчук О.В.

Гарант освітньої програми

Габро І.В.

Декан факультету /директор інституту (до якого відносяться спеціальності)

Хмель А.О.

Начальник НМВ

Шкірчак С.І.

Миколаїв – 2024 рік

Опис навчальної дисципліни

Найменування показника	Характеристика дисципліни
Найменування дисципліни	Вступ до спеціальності та академічна доброчесність
Галузь знань	29 «Міжнародні відносини»
Спеціальність	291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
Спеціалізація (якщо є)	
Освітня програма	Міжнародні відносини (з вивченням двох іноземних мов)
Рівень вищої освіти	Бакалавр
Статус дисципліни	Нормативна
Курс навчання	1
Навчальний рік	2024-2025
Номер(и) семестрів (триместрів):	Денна форма 1
Загальна кількість кредитів ЄКТС/годин	4 кредити / 120 годин
Структура курсу: – лекції – семінарські заняття (практичні, лабораторні, півгрупові) – годин самостійної роботи студентів	Денна форма 30 30 60
Відсоток аудиторного навантаження	50%
Мова викладання	Українська
Форма проміжного контролю (якщо є)	
Форма підсумкового контролю	іспит

➤ **Мета, завдання та результати вивчення дисципліни**

Мета дисципліни: формування у студентів цілісного уявлення про міжнародні відносини через засвоєння ними основного понятійно-категоріального апарату фахівця з міжнародних відносин; здобуття навичок застосування форм теоретичного аналізу явищ, подій та фактів формування і розвитку вищої освіти в Україні; зміст і характер теоретичної і практичної підготовки фахівця-міжнародника.

Завдання курсу:

- вивчення основних підходів до формування компетентностей фахівця-міжнародника, його теоретичної і практичної підготовки, знань, умінь і навичок бакалавра з міжнародних відносин
- вивчення основних підходів до феномену політики, зовнішньої політики та міжнародних відносин;
- аналіз наукових шкіл з міжнародних відносин;
- визначення основних тенденцій зовнішньої політики України та провідних держав світу;
- формування у студентів чіткої, логічно послідовної і структурованої системи знань та уявлень щодо своєї майбутньої професійної підготовки.
- сформулювати уявлення про роль і місце академічної доброчесності у науковій і освітній діяльності;
- ознайомити здобувачів із нормативно-правовою базою з проблем дотримання норм академічної доброчесності;
- сприяти формуванню навичок коректної роботи з джерелами інформації та відповідного посилення покликання на них у процесі навчання та наукового дослідження;
- надати інформацію про механізми контролю за дотриманням принципів та правил академічної культури й доброчесності.

Очікувані результати навчання.

Студент повинен знати:

- Знати принципи, механізми та процеси забезпечення зовнішньої політики держав, взаємодії між зовнішньою та внутрішньою політикою, визначення та реалізації на міжнародній арені національних інтересів держав, процесу формування та реалізації зовнішньополітичних рішень (РН 4).
- Знати та розуміти природу міжнародних відносин та регіонального розвитку, еволюцію, стан теоретичних досліджень міжнародних відносин та світової політики, а також природу та джерела політики держав на міжнародній арені і діяльності інших учасників міжнародних відносин (РН 1).

Студент повинен вміти:

- Мати навички самостійного визначення освітніх цілей та навчання, пошуку необхідних для їх досягнення освітніх ресурсів (РН 17).
- Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі і знань про природу і суспільство, та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового образу життя (ЗК 2);
- Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями (ЗК 3);
- Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності (ЗК 4);
- Здатність працювати в міжнародному контексті (ЗК 5);
- Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел (ЗК 12);
- Здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості

корупції та будь-яких інших проявів недоброчесності (ЗК 14);

- Здатність діяти з позиції соціальної відповідальності, займати активну життєву та громадянську позицію, розвивати лідерські якості (ЗК 16);
- Здатність до безперервного навчання та саморозвитку, самостійної і автономної праці, використання системного підходу до розроблення та реалізації проектів (ЗК 17);
- Здатність виокремлювати ознаки та тенденції розвитку, розуміти природу, динаміку, принципи організації міжнародних відносин, суспільних комунікацій та/або регіональних студій (СК 1);
- Здатність аналізувати міжнародні процеси у різних контекстах, зокрема політичному, безпековому, правовому, економічному, суспільному, культурному та інформаційному (СК 2);
- Здатність оцінювати стан та напрями досліджень міжнародних відносин та світової політики у політичній, економічній, юридичній науках, у міждисциплінарних дослідженнях (СК 3).

Програма навчальної дисципліни

Денна форма:

	Теми	Лекції	Практичні (семінарські, лабораторні, півгрупові)	Самостійна робота
1	Спеціаліст у галузі міжнародних відносин: сфери діяльності та специфіка підготовки. Традиції підготовки бакалаврів-міжнародників у ЧНУ ім. Петра Могили	2	2	4
2	Поняття, принципи та сутність академічної доброчесності. Нормативно-правове забезпечення дотримання академічної доброчесності у ЗВО України	2	2	4
3	Дотримання академічної доброчесності здобувачами вищої освіти	2	2	4
4	Структура та методологія дослідження міжнародних відносин	2	2	4
5	Міжнародні відносини як суспільне явище	2	2	4
6	Міжнародна система	2	2	4
7	Суб'єкти міжнародних відносин	2	2	4
8	Зовнішня політика держави	2	2	4
9	Інтереси та цілі суб'єктів міжнародних відносин	2	2	4
10	Сила у міжнародних відносинах	2	2	4
11	Міжнародні конфлікти та шляхи їх врегулювання	2	2	4
12	Співробітництво та інтеграція в міжнародних процесах	2	2	4
13	Міжнародний порядок	2	2	4
14	Глобалізація та глобальні проблеми сучасності	2	2	4
15	Глобальний світ та новий регіоналізм	2	2	4
	Всього за курсом	30	30	60

Зміст навчальної дисципліни
План лекцій

№	Тема заняття / план
1	<p>Спеціаліст у галузі міжнародних відносин: сфери діяльності та специфіка підготовки. Традиції підготовки бакалаврів-міжнародників у ЧНУ ім. Петра Могили</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Державні стандарти підготовки фахівців у галузі міжнародних відносин. 2. Сфери діяльності фахівця-міжнародника. 3. Особливості навчального процесу підготовки фахівця у галузі міжнародних відносин. 4. Підготовка бакалаврів-міжнародників у ЧНУ ім. Петра Могили
2	<p>Поняття, принципи та сутність академічної доброчесності. Нормативно-правове забезпечення дотримання академічної доброчесності у ЗВО України</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Академічна доброчесність як міждисциплінарна категорія. 2. Фундаментальні цінності та принципи академічної доброчесності. 3. Роль і місце академічної доброчесності в науково-дослідній діяльності й у системі вищої освіти. 4. Сутність поняття академічної доброчесності. Складові поняття академічної доброчесності. Академічна мобільність у вищих навчальних закладах України. 5. Етичні стандарти вищої освіти. Особливості реалізації вимог академічної доброчесності у закладах вищої освіти. 6. Нормативно-правові акти в сфері дотримання академічної доброчесності, їх система.
3.	<p>Дотримання академічної доброчесності здобувачами вищої освіти</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Особливості формування культури академічної доброчесності у здобувачів вищої освіти. 2. Формування культури академічної доброчесності у студентів. 3. Науковий та освітній процеси в університеті: нормативне забезпечення, відкритість, конкурентність, результативність. 4. Посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей. 5. Дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права.
4	<p>Структура та методологія дослідження міжнародних відносин</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Структура дослідження міжнародних відносин. 2. Основні методи та методологічні принципи дослідження міжнародних відносин
5	<p>Міжнародні відносини як суспільне явище</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття «міжнародні відносини», «міжнародна політика», «світова політика»: основні підходи до їх розуміння. 2. Характерні ознаки міжнародних відносин. 3. Типи та рівні міжнародних відносин.
6.	<p>Міжнародна система</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Сутність та структура міжнародної системи. 2. Типи міжнародних систем.
7	<p>Суб'єкти міжнародних відносин</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Сутність та типи суб'єктів міжнародних відносин. 2. Держава як суб'єкт міжнародних відносин. 3. Недержавні учасники міжнародних відносин. 4. Індивіди у міжнародних відносинах.
8	<p>Зовнішня політика держави</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Сутність та принципи зовнішньої політики держави. 2. Типи зовнішньої політики держави.

	3. Співвідношення внутрішньої та зовнішньої політики держави.
9	Інтереси та цілі суб'єктів міжнародних відносин 1. Інтерес у міжнародних відносинах. Взаємозв'язок інтересів, мотивів і цілей суб'єктів міжнародних відносин. 2. Типологія та ієрархія міжнародних інтересів. 3. Національний інтерес держави у міжнародних відносинах.
10	Сила у міжнародних відносинах 1. Засоби міжнародних відносин. 2. Сила як атрибут міжнародних відносин.
11	Міжнародні конфлікти та шляхи їх врегулювання 1. Сутність міжнародного конфлікту та його основні вияви. 2. Типи міжнародних конфліктів. 3. Способи врегулювання міжнародних конфліктів. 4. Переговори та їх роль у врегулюванні конфліктів.
12	Співробітництво та інтеграція в міжнародних процесах 1. Сутність міжнародного співробітництва. 2. Основні теоретичні моделі та етапи інтеграційних процесів.
13	Міжнародний порядок 1. Міжнародний та «світовий» порядок: суть та основні виміри. 2. Основні історичні типи міжнародного порядку.
14	Глобалізація та глобальні проблеми сучасності 1. Сучасні глобальні тенденції та їх вплив на міжнародні відносини. 2. Виміри глобалізації (економічний, політичний та культурний) та їх вплив на міжнародні процеси. 3. Глобальні проблеми сучасності та пропозиції щодо їх вирішення
15	Глобальний світ та новий регіоналізм 1. Глобальна держава. 2. Напрямки інтернаціоналізації світової економіки. 3. Представники регіоналізму нового типу. 4. Місце України в системі нового регіоналізму.

План практичних (семінарських, лабораторних, півгрупових) занять

№	Тема заняття / план
1	<p>Тема 1: Спеціаліст у галузі міжнародних відносин: сфери діяльності та специфіка підготовки (2 год.)</p> <p>1. Державні стандарти підготовки фахівців у галузі знань 29 Міжнародні відносини (спеціальність 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії).</p> <p>2. Сфери діяльності фахівця-міжнародника.</p> <p>3. Особливості навчального процесу підготовки фахівця в галузі МВ.</p> <p>4. Традиції підготовки бакалаврів-міжнародників у ЧНУ ім. Петра Могили</p>
2	<p>Тема 2: Поняття, принципи та сутність академічної доброчесності. Нормативно-правове забезпечення дотримання академічної доброчесності у ЗВО України (2 год.)</p> <p>1. Академічна доброчесність як міждисциплінарна категорія.</p> <p>2. Фундаментальні цінності та принципи академічної доброчесності.</p> <p>3. Сутність поняття академічної доброчесності. Складові поняття академічної доброчесності.</p> <p>4. Академічна доброчесність у студентському середовищі.</p> <p>5. Нормативно-правові акти в сфері дотримання академічної доброчесності, їх система.</p>
3	<p>Тема 3: Дотримання академічної доброчесності здобувачами вищої освіти (2 год.)</p> <p>1. Науковий та освітній процеси в університеті: нормативне забезпечення, відкритість, конкурентність, результативність.</p> <p>2. Базові засади наукового та освітнього процесу в Законах України «Про освіту» та «Про вищу освіту».</p> <p>3. Посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей.</p> <p>4. Дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права.</p>
4	<p>Тема 4: Архітектура науки про міжнародні відносини. Міжнародні відносини як суспільний феномен (2 год.)</p> <p>1. Структура дослідження МВ.</p> <p>2. Методологічні принципи та методи досліджень міжнародних відносин.</p> <p>3. Основні підходи до розуміння понять «міжнародні відносини», «міжнародна політика» та «світова політика».</p> <p>4. Характерні ознаки міжнародних відносин.</p> <p>5. Типи та рівні міжнародних відносин.</p>
5.- 6	<p>Тема 5.1: Міжнародна система (4 год.)</p> <p>1. Сутність міжнародної системи. Підходи до визначення.</p> <p>2. Структура міжнародної системи.</p> <p>3. Типи міжнародної системи.</p> <p>Тема 5.2</p> <p>4. Етапи розвитку міжнародної системи:</p> <ul style="list-style-type: none"> - довестфальський; - Вестфальська система МВ; - Віденська система МВ; - Версальсько-Вашингтонська система МВ; - Ялтинсько-Потсдамська система МВ; - постбіполярна система МВ. <p>5. Трансформація міжнародної системи. Підходи до розуміння сутності сучасної міжнародної системи.</p>

7	<p>Тема 7: Зовнішня політика держави (2 год.)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Сутність та принципи зовнішньої політики держави. 2. Типи зовнішньої політики держави. 3. Співвідношення внутрішньої та зовнішньої політики держави
8	<p>Тема 8: Інтереси та цілі суб'єктів міжнародних відносин (2 год.)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття «суб'єкт» та «актор» у міжнародних відносинах. Класифікація акторів. Держава та недержавні учасники міжнародних відносин, їх типологія. 2. Інтерес у міжнародних відносинах. Взаємозв'язок інтересів, мотивів і цілей суб'єктів міжнародних відносин. 3. Типологія та ієрархія міжнародних інтересів. 4. Поняття «національного інтересу». Національний інтерес держави у міжнародних відносинах.
9	<p>Тема 9: Сила та дипломатія в міжнародних відносинах (2 год.)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Засоби міжнародних відносин. 2. Сила як атрибут міжнародних відносин. 3. Поняття «дипломатії». Сутність, виникнення та форми дипломатичної діяльності. 4. Види дипломатії.
10	<p>Співробітництво та інтеграція в міжнародних процесах (2 год.)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Міжнародне співробітництво / співпраця: сутність, типи, види. 2. Стратегічне партнерство: сутність, ознаки, приклади. 3. Поняття «міжнародної інтеграції». Основні теоретичні школи. 4. Моделі інтеграції та етапи інтеграційних процесів. «Старий» та «новий» регіоналізм. Застосування інтеграційних моделей у сучасному світі.
11	<p>Тема 11: Міжнародний порядок (2 год.)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Міжнародний та «світовий» порядок: суть та основні виміри. 2. Основні типи міжнародного порядку. 3. Взаємозв'язок понять «міжнародний порядок» і «міжнародна система». Історичні типи міжнародного порядку. 4. Основні риси сучасного світового порядку.
12	<p>Тема 12: Демократизація та лібералізація — глобальні тенденції міжнародних відносин сучасності (2 год.)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Особливості світового історичного розвитку кінця XX і початку XXI ст. 2. Цивілізаційний розвиток світового співтовариства 3. Проблеми зовнішньої безпеки у глобалізованому світі.
13	<p>Тема 13: Суверенітет і зміна підходів до безпеки наприкінці XX та на початку XXI ст. (2 год.)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Проблеми змін режимів. 2. Проблеми військових конфліктів 3. Безпека особистості.
14	<p>Тема 14: Демократія і авторитаризм: змагання в економічній сфері (2 год.)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Становлення демократичної світобудови. 2. Модель «суверенної демократії» 3. Світова економічна криза 2008 р. і її вплив на міжнародні відносини.
15	<p>Україна у сучасному світовому політичному процесі. Україна як суб'єкт геополітики та сучасні загрози геополітичній безпеці (2 год.)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Україна в сучасних міжнародних відносинах. 2. Національні інтереси України. Пріоритетні напрями зовнішньої політики України. 3. Стратегічне партнерство в зовнішній політиці України. 4. Геополітичний простір України. 5. Україна в інтеграційних процесах. 6. Безпека України: чинники нестабільності. 7. Стан і перспективи української зовнішньої політики.

Завдання для самостійної роботи

Відповідь на семінарському занятті – це активна участь у обговоренні всіх питань, що виносяться на семінар, підкріплення доповіді цитатами та посиланнями на літературу. Вільне володіння матеріалом доповіді, що дозволяє задавати та відповідати на питання по темі.

Підсумкова контрольна робота – завдання, яке виконується безпосередньо за темами лекційних занять і проводиться відповідно до кількості розділів. В ній мають бути розкриті основні аспекти одного з варіантів, дана характеристика різних складових даної теми згідно плану лекції. Контрольна робота складається із 3-х питань.

Доповідь – завдання, яке передбачає коротко та інформативно розкрити обрану із переліку тему. Темі доповідей розширюють знання з кожної теми, винесеної на семінарське заняття.

Презентація – підготовка 8-10 слайдів на задану тему дослідження

Реферат — це чітко структурована письмова робота, наявність плану посилань та списку літератури є обов'язковим. Виконується на аркушах А4 (шрифт Times New Roman 14, інтервал 1,5, поля 2, 2, 2, 1; нумерація сторінок обов'язкова) зшивається. Загальний обсяг має бути не менше 12 сторінок і не більше 20 сторінок. Тематика міститься у програмі курсу.

Для підготовки реферату необхідне більш глибоке вивчення літератури, включаючи додаткову. Необхідно логічно й аргументовано викласти актуальність обраної теми, точки зору дослідників щодо досліджуваної проблеми, зробити самостійні висновки та з урахуванням сучасних вимог оформити науково-довідковий апарат. Реферат має продемонструвати знання і розуміння обраної студентами теми, а також відповідати вимогам наукової аргументації. Щодо досліджуваної тематики навчального курсу це означає, що в рефераті обов'язково слід показати рівень розробленості теми, при розкритті її посилатися на сучасну наукову дискусію з проблем методології політичної аналітики.

Загалом написання реферату має підтвердити вміння студента самостійно: визначити наукову проблему; узагальнювати та аналізувати навчальну й наукову літературу; використовувати набуті в процесі навчання теоретико-методологічні знання й практичні навички в аналізі реальних політичних проблем.

ТЕМАТИКА ДОПОВІДЕЙ:

1. Визначення термінів «міжнародні відносини», «соціальні комунікації», «регіональні студії».
2. Головні компетентності фаху «Міжнародні відносини, соціальні комунікації та регіональні студії».
3. Експертна оцінка міжнародних відносин.
4. Співвідношення фундаментальних та прикладних досліджень.
5. Становлення міжнародних відносин як явища.
6. Перші державні формування. Національні держави.
7. Тридцятилітня війна: причини, характер.
8. Теорія «справедливих воєн» Г. Гроція
9. Прийняття Вестфальського миру 1648 року.
10. Принцип децентралізації у міжнародних відносинах.
11. Державний суверенітет за Вестфальським миром.
12. Рівність держав у міжнародних відносин після Вестфальського миру.
13. Міжнародне правове визнання держав – де-факто і де-юре.
14. Умови міжнародно-правового визнання держав.
15. Проблеми самовизначення. Формування націй.
16. Класифікація націоналізму.
17. Систематизація міжнародних відносин.

18. Утрехтська система МВ.
19. Тільзитська система МВ.
20. Віденська система МВ.
21. Постфранкфуртська система МВ.
22. Версальсько-Вашингтонська система МВ.
23. Ялтинсько-Постдамська система МВ.
24. Сучасна система МВ.
25. Характеристика Віденської системи міжнародних відносин.
26. Перші міжнародні організації.
27. Впливи індустріалізації на систему міжнародних відносин.
28. Територіальні експансії гравців «Європейського концерту».
29. Міграційні процеси і міжнародні відносини.
30. Причини та характер Першої світової війни.
31. Економічні залежності та політичні союзи напередодні та в роки Першої світової війни.
32. Геополітичні наслідки Першої світової війни.
33. Створення нових держав у результаті розпаду Австро-Угорської, Османської, Німецької та Російської імперій.
34. Революційні події у Європі 1917-1921 років.
35. Україна у роки національно-демократичної революції 1917-1921 років.
36. Розробка теорій запобігання конфліктам і підтримання миру у світі у міжвоєнний період.
37. Версальсько-Вашингтонська система міжнародних відносин.
38. Створення та діяльність Ліги націй.
39. СРСР у системі міжнародних відносин у міжвоєнний період.
40. Міжнародні відносини у міжвоєнний період.
41. Теорія лібералізму у міжнародних відносинах у міжвоєнний період.
42. Федералізм, функціоналізм та ідеї європейської інтеграції.
43. Світова економічна криза та її вплив на систему міжнародних відносин.
44. «Відкат» у поширенні демократії у міжвоєнний період.
45. Криза Ліги націй.
46. Причини Другої світової війни.
47. Головні театри воєнних дій Другої світової війни.
48. Передумови Другої світової війни.
49. СРСР у системі міжнародних відносин напередодні Другої світової війни.
50. Міжнародні відносини у роки радянсько-німецької війни.
51. Головні етапи радянсько-німецької війни.
52. Україна у роки Другої світової війни.
53. Головні міжнародні угоди періоду Другої світової війни.
54. Міжнародні відносини у перші роки після Другої світової війни.
55. Бреттон-Вудська угода.
56. Створення Організації Об'єднаних Націй.
57. Структура ООН.
58. Характеристика діяльності ООН.
59. Зміни у міжнародних відносинах після Другої світової війни.
60. Сутність «плану Маршала» та «доктрини Трумена».
61. Початок «холодної війни» та формування військово-політичних блоків.
62. Військові конфлікти та кризи часів «холодної війни».
63. Гельсінський процес. Політика «розрядки».
64. Кінець «холодної» війни і становлення нової системи міжнародних відносин.
65. Наслідки «холодної війни» для побудови нової системи міжнародних відносин.
66. Поява нових гравців міжнародних відносин після Другої світової війни.

67. Європейський Союз історія створення та етапи розширення.
68. Досягнення європейських стандартів – наріжний камінь європейської інтеграції. Головні правові засади діяльності ЄС.
69. Переваги та ризики вступу України до ЄС.
70. Характеристика головних теорій сучасних міжнародних відносин: неореалізму, лібералізму, неомарксизму, постмодернізму.
71. Глобалізація міжнародних відносин – найважливіша тенденція сучасної доби.
72. Демократизація міжнародних відносин у сучасному світопорядку.
73. Поняття, принципи та сутність академічної доброчесності.
74. Принципи академічної доброчесності.
75. Складові поняття академічної доброчесності.
76. Етичні стандарти вищої освіти.
77. Основні засади академічної доброчесності.
78. Нормативно-правові акти в сфері дотримання академічної доброчесності, їх система.
79. Поняття та зміст права інтелектуальної власності.
80. Основні форми порушення академічної доброчесності в освітньому процесі закладів вищої освіти.

ВИМОГИ ДО ДОПОВІДІ

- обсяг від 5 до 7 аркушів;
- використання не менше ніж 5 джерел інформації;
- наявність посилань на цитування, таблиці, статистичні матеріали;
- висловлювання власної думки.

Доповідь має захищатися усно на семінарському занятті

ТЕМАТИКА РЕФЕРАТИВ

З КУРСУ «ВСТУП ДО СПЕЦІАЛЬНОСТІ ТА АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ»

1. Дипломатія та дипломатична служба.
2. Зовнішня політика, дипломатія, міжнародні відносини.
3. Криза та розпад Ялтинсько-Потсдамської системи міжнародних відносин.
4. Механізми вироблення та здійснення зовнішньої політики України.
5. Міжнародна та світова політика
6. Моно- та багатополарність у сучасній системі МВ.
7. Національний інтерес у міжнародних відносинах та світовій політиці.
8. Організація Об'єднаних Націй: основні органи, мета діяльності, роль у світовій політиці.
9. Основні задачі України у політиці стосовно ЄС.
10. Основні задачі України у політиці стосовно НАТО.
11. Основні задачі України у політиці стосовно РФ.
12. Основні задачі України у політиці стосовно своїх сусідів.
13. Основні задачі України у політиці стосовно США.
14. Основні закони та категорії геополітики.
15. Основні напрями зовнішньої політики України.
16. Основні тенденції розвитку сучасної системи міжнародних відносин.
17. Охарактеризуйте місце Китаю у регіональній та світовій системі міжнародних відносин.
18. Охарактеризуйте місце Німеччини у регіональній та світовій системі міжнародних відносин.
19. Охарактеризуйте місце США у регіональній та світовій системі міжнародних відносин.
20. Охарактеризуйте місце Франції у регіональній та світовій системі міжнародних відносин.

21. Охарактеризуйте місце Японії у регіональній та світовій системі міжнародних відносин.
22. Причини неефективності Ліги Націй як універсальної міжнародної організації.
23. Проблема взаємодії цивілізацій і їхній вплив на міжнародні відносини. Концепція «зіткнення цивілізацій».
24. Релігійний фактор у міжнародних відносинах.
25. Роль міжнародних організацій у світовій політиці.
26. Система міжнародних відносин. Історичні типи систем міжнародних відносин.
27. Системний підхід у дослідженні міжнародних відносин.
28. Співвідношення внутрішньої і зовнішньої політики.
29. Створення Ліги Націй та її діяльність.
30. Стратегічні задачі України у сфері зовнішньої політики
31. Стратегія західної цивілізації в рамках концепції «зіткнення цивілізацій» С. Хантінгтона.
32. Структура міжнародної системи.
33. Суб'єкти міжнародних відносин. Міжнародна стратифікація держав.
34. Сучасна система міжнародних відносин. Основні актори та центри сили.
35. Україна в сучасному геополітичному просторі
36. Фактор сили в міжнародних відносинах. Концепція «балансу сил».
37. Ялтинсько-Потсдамська система міжнародних відносин. Основні характеристики та етапи.
38. Методологія дослідження проблем сучасних міжнародних відносин.
39. Періодизація історії світової політики та міжнародних відносин.
40. Основні етапи становлення сучасної дипломатії та, їх сутність та коротка характеристика.
41. Плагіат: причини на передумови виникнення.
42. Навмисний і ненавмисний плагіат.
43. Прямий плагіат.
44. Перефразування, як вид плагіату.
45. Рерайтинг, як вид плагіату.
46. Мозаїка, як вид плагіату.
47. Національні правила оформлення бібліографічних посилань.
48. Підстави та умови відповідальності за порушення академічної доброчесності здобувачів освіти.
49. Основні види академічної відповідальності.
50. Порядок виявлення та встановлення фактів порушення академічної доброчесності.

ВИМОГИ ДО РЕФЕРАТІВ

Реферати повинні мати:

- обсяг від 15 до 25 аркушів;
- використання не менше ніж 15 джерел інформації (окрім підручників);
- наявність посилань на цитування, таблиці, статистичні матеріали;
- висловлювання власної думки.

Реферат – це невелике за обсягом наукове дослідження студента.

Підготовка реферату є однією з важливих форм самостійного, навчального, наукового дослідження під час освоєння студентами курсу зазначеної навчальної дисципліни.

Навчальною метою написання реферату є більш глибоке засвоєння тієї частини знань, що отримується під час занять, та їх творче розширення в процесі самостійної роботи з літературою, а також перевірка рівня підготовленості студентів з окремих розділів навчальної дисципліни та вміння застосування набутих знань та навичок до комплексного виконання конкретного завдання.

Виховною метою самостійної дослідницької роботи є поглиблення у студентів – майбутніх фахівців з міжнародних відносин почуття гордості та відповідальності за свою справу, прагнення подальшого самовдосконалення своїх знань.

Розвиваючою метою є розвиток у студентів вміння творчо, свідомо та обізнано підходити до навчального процесу, вміння логічно аналізувати навчально-наукову інформацію, нормативну базу та наукову літературу, застосовувати набуті вміння та навички в практичній діяльності.

Реферати пишуться з основних та найбільш актуальних тем навчальної дисципліни. В них на основі аналізу та узагальнення наукового матеріалу порівнюються різні погляди науковців на певну проблему і визначається власна позиція студента з викладом відповідних аргументів.

Реферат як перша спроба самостійного дослідження, сприятиме формуванню у майбутніх фахівців власних наукових поглядів з певного напрямку знань, сприятиме їх продовженню у майбутніх наукових пошуках.

Реферат повинно бути належним чином оформлений. На титульному аркуші студент повинен зазначити назву вузу, кафедри, повну назву теми реферату, своє прізвище та ініціали, також вчену ступінь, звання, прізвище та ініціали наукового керівника, місце та рік написання реферату.

Для написання реферату студент повинен скласти план, який розкриває зміст обраної теми. План реферату, як правило, включає вступ, в якому коротко обґрунтовується актуальність обраної теми, основні питання, що розкривають зміст теми реферату і закінчення, де формулюються висновки, оцінки, пропозиції.

Викладення матеріалу повинно бути стислим, точним, послідовним, самостійним. Плагіат наукових праць з обраної теми не допускається. Механічно переписані роботи оцінюються на задовільно і повертаються студентові для повторного виконання. В кінці реферату обов'язково наводиться список використаних джерел.

При написанні реферату слід робити посилання з зазначенням прізвища та ініціалів автора або авторів, назви книги або статті, місця і року видання, сторінки.

ПРЕЗЕНТАЦІЯ

Підготувати презентацію (яка розкриває одне з питань, 8-10 слайдів)

1. Засоби міжнародних відносин. Поняття «дипломатії».
2. Сутність та виникнення дипломатії. Форми дипломатичної діяльності.
3. Види дипломатії.
4. Сутність міжнародного конфлікту та його основні вияви. Типи міжнародних конфліктів.
5. Способи врегулювання міжнародних конфліктів.
6. Переговори та їх роль у врегулюванні конфліктів.
7. Головні компетентності фаху «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії».
8. Експертна оцінка міжнародних відносин.
9. Співвідношення фундаментальних та прикладних досліджень.
10. Становлення міжнародних відносин як явища.
11. Перші державні формування. Національні держави.
12. Теорія «справедливих воєн» Г. Гроція
13. Принцип децентралізації у міжнародних відносинах.
14. Міжнародне правове визнання держав – де-факто і де-юре.
15. Умови міжнародно-правового визнання держав.
16. Проблеми самовизначення. Формування націй.
17. Федералізм, функціоналізм та ідеї європейської інтеграції.
18. Характеристика головних теорій сучасних міжнародних відносин: неореалізму, лібералізму, неомарксизму, постмодернізму.

19. Глобалізація міжнародних відносин – найважливіша тенденція сучасної доби.
20. Державні стандарти підготовки фахівців-міжнародників.
21. Навчальний план як головний документ з підготовки спеціалістів у галузі міжнародних відносин та зовнішньої політики.
22. Підготовка фахівців-міжнародників у закладах вищої освіти України.
23. Особливості підготовки міжнародників у Чорноморському національному університеті імені Петра Могили.
24. Академічний плагіат.
25. Самоплагіат.
26. Фабрикація.
27. Фальсифікація.

Забезпечення освітнього процесу

Використання проєктора.

Підсумковий контроль

Перелік запитань до іспиту

1. Державні стандарти підготовки фахівців у галузі міжнародних відносин.
2. Навчальний план як головний документ з підготовки спеціалістів у галузі міжнародних відносин.
3. Сфери діяльності фахівця-міжнародника.
4. Особливості навчального процесу підготовки фахівця у галузі міжнародних відносин.
5. Підготовка спеціалістів-міжнародників у закладах вищої освіти України.
6. Провідні світові та європейські дослідницькі центри, що вивчають міжнародні відносини.
7. Структура дослідження міжнародних відносин.
8. Основні методи та методологічні принципи дослідження міжнародних відносин.
9. Поняття «міжнародні відносини», «міжнародна політика», «світова політика»: основні підходи до їх розуміння.
10. Характерні ознаки міжнародних відносин.
11. Типи та рівні міжнародних відносин.
12. Сутність та структура міжнародної системи.
13. Типи міжнародних систем.
14. Абстрактні моделі розвитку міжнародних систем М. Каплана.
15. Історично послідовні міжнародні системи І. Луарда та Р. Роузкранца.
16. Типи міжнародних систем М. Ніколсона.
17. Довестфальський міжнародний порядок.
18. Вестфальська міжнародна система.
19. Віденський конгрес та його вплив на формування міжнародної системи.
20. Версальсько-Вашингтонська система міжнародних відносин.
21. Ялтинсько-Потсдамська система міжнародних відносин.
22. Ерозія біполярної системи міжнародних відносин у 90-х рр. XX ст.
23. Особливості формування сучасної міжнародної системи.
24. Сутність та типи суб'єктів міжнародних відносин.
25. Держава як суб'єкт міжнародних відносин.
26. Недержавні учасники міжнародних відносин.
27. Міжурядові організації в системі міжнародних відносин.
28. Неурядові організації як суб'єкт міжнародних відносин.
29. Індивіди у міжнародних відносинах.

30. Сутність та принципи зовнішньої політики держави.
31. Типи зовнішньої політики держави.
32. Співвідношення внутрішньої та зовнішньої політики держави.
33. Інтерес у міжнародних відносинах. Взаємозв'язок інтересів, мотивів і цілей суб'єктів міжнародних відносин.
34. Типологія та ієрархія міжнародних інтересів.
35. Національний інтерес держави у міжнародних відносинах.
36. Засоби міжнародних відносин.
37. Сила як атрибут міжнародних відносин.
38. Сутність, виникнення та форми дипломатичної діяльності.
39. Види дипломатії.
40. Сутність міжнародного конфлікту та його основні вияви.
41. Типи міжнародних конфліктів.
42. Способи врегулювання міжнародних конфліктів.
43. Переговори та їх роль у врегулюванні конфліктів.
44. Сутність міжнародного співробітництва.
45. Основні теоретичні моделі та етапи інтеграційних процесів.
46. Міжнародний та «світовий» порядок: суть та основні виміри.
47. Основні історичні типи міжнародного порядку.
48. Сучасні глобальні тенденції та їх вплив на міжнародні відносини.
49. Виміри глобалізації (економічний, політичний та культурний) та їх вплив на міжнародні процеси.
50. Глобальні проблеми сучасності та пропозиції щодо їх вирішення.
51. Поняття, принципи та сутність академічної доброчесності.
52. Принципи академічної доброчесності.
53. Складові поняття академічної доброчесності.
54. Етичні стандарти вищої освіти.
55. Основні засади академічної доброчесності.
56. Нормативно-правові акти в сфері дотримання академічної доброчесності, їх система.
57. Плагіат: причини на передумови виникнення.
58. Правила використання оригінальних текстів, цитування і оформлення посилань.
59. Підстави та умови відповідальності за порушення академічної доброчесності здобувачів освіти.
60. Національні правила оформлення бібліографічних посилань.

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Рівень вищої освіти **перший бакалаврський**

Спеціальність 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії
Семестр 1

Навчальна дисципліна **Вступ до спеціальності та академічна доброчесність**

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 1

1. Державні стандарти підготовки фахівців у галузі міжнародних відносин.
2. Національні правила оформлення бібліографічних посилань.

Затверджено на засіданні

кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики

Протокол № _____ від « _____ » _____ 2024 року

Завідувача кафедри _____ **О.В. Шевчук**

Екзаменатор _____ **О.В. Шевчук**

* Відповідь на кожне питання білету оцінюється 20 балів максимум

Критерії оцінювання та засоби діагностики результатів навчання

Денна форма

Графік контрольних заходів та рейтингова шкала оцінювання (5 семестр)

№	Вид діяльності (завдання)	Максимальна кількість балів
1	Усні відповіді на семінарських заняттях	2*15=30
2	Презентація	10
3	Доповідь	10
4	Реферат	10
5	Іспит	40
	Всього	100

1. **Відповідь на семінарі оцінюється** за 2-бальною шкалою, де 2 бали студент отримує за повну відповідь на питання семінару, яка передбачає виклад теоретичної частини питання та проєкцію на власне магістерське дослідження.

2. **Презентація оцінюється:**

8-10 балів – 10-12 слайдів, які повністю розкривають питання; слайди є авторськими, презентація закінчується підсумками – власними висновками автора; слайди – це інформація, а не ілюстрації до теми.

5-7 балів – 8-10 слайдів, які повністю розкривають питання; відсутні авторські висновки; слайди частково авторські, а частково є компіляцією наукових думок.

1-4 бали – слайдів менше 8; слайди не є авторськими, а є компіляцією наукових думок.

3. **Доповідь оцінюється:**

8-10 балів – доповідь містить вичерпну відповідь на обране питання, має авторські висновки та рекомендації; оформлення відповідає вимогам та захищена на занятті.

5-7 балів – доповідь містить вичерпну відповідь на обране питання, висновки та рекомендації не є повністю авторськими, а є адаптованою версією думок різних науковців; оформлення відповідає вимогам та захищена на занятті.

1-4 бали - доповідь містить вичерпну відповідь на обране питання, відсутні висновки; є помилки в оформленні та захищена на занятті.

4. **Реферат оцінюється:**

8-10 балів – реферат оформлено відповідно до вимог, вступ структурований (має актуальність, мету, об'єкт, предмет, завдання дослідження та його структуру), література оформлена відповідно до вимог; розділи розкривають тему; висновки є авторськими.

5-7 балів - реферат оформлено відповідно до вимог, вступ структурований (має актуальність, мету, об'єкт, предмет, завдання дослідження та його структуру), є помилки в оформленні літератури; розділи розкривають тему; висновки є частково авторськими.

3-4 бали - реферат оформлено відповідно до вимог, у вступі відсутні деякі структурні елементи, є помилки в оформленні літератури; розділи розкривають тему; висновки є частково авторськими.

1-2 бали - розділи розкривають тему; висновки є частково авторськими; оформлення виконано близько до вимог, але з помилками.

5. **Допуск до іспиту – 20 балів.**

Іспит є підсумковою формою контролю знань студентів і проводиться в усній формі. Робота студентів оцінюється за підсумками виконання основних видів завдань. Якщо студент не відвідував курс лекцій, семінарські заняття і не виконав контрольні заходи, а, отже, не набрав необхідної кількості балів, то він, за рішенням кафедри, не допускається до складання іспиту.

Оцінювання результатів навчальної діяльності студентів здійснюється з урахуванням індивідуальних особливостей студентів і передбачає диференційований підхід в його організації.

Оцінюватися може виконання студентами будь-яких навчальних завдань, під час роботи над якими студенти демонструють власне аналітичне мислення: розгорнуті і стислі усні відповіді, письмові роботи, виступи в дискусіях тощо.

При цьому враховується:

- розуміння студентами взаємозв'язків між міжнародно-політичними подіями, уміння порівнювати, пояснювати, аналізувати та критично оцінювати факти;
- самостійність мислення;
- використання різних джерел знань у сфері міжнародних відносин, з розумінням їх особливостей, умінням їх характеризувати і оцінювати;
- правильність і достатність добору фактів, явищ, процесів для розв'язування поставлених викладачем завдань;
- чіткість і завершеність викладу;
- мовна грамотність.

Критерії оцінки відповіді студента:

Висока оцінка ставиться у випадку:

- студент вільно володіє, визначеними програмою, знаннями й уміннями;
- правильно і в достатній кількості добирає необхідні для відповіді факти;
- висловлює власне ставлення до навчального матеріалу;
- відповідь чітка і завершена;
- мова добра.

Оцінка добре ставиться у відповідності з попередніми вимогами, але:

- студент має незначні ускладнення при використанні визначених програмою знань і умінь;
- при доборі фактів припускається незначних помилок;
- власне ставлення студентом висловлюється, але в аргументації зустрічаються окремі неточності;
- мова добра.

Оцінка задовільно ставиться в такому випадку:

- студент користується лише окремими знаннями й уміннями;
- порушує логіку викладу;
- відповідь недостатньо самостійна;
- аргументація слабка;
- є суттєві помилки в знанні фактичного матеріалу та висновках;
- мова спрощена.

Оцінка незадовільно ставиться в разі незнання більшої частини матеріалу, відсутності будь-якої логіки викладу, а саме:

- студент не володіє необхідними для здійснення завдання уміннями;
- головного фактичного матеріалу не знає.

Відповідність підсумкових семестрових рейтингових оцінок у балах оцінкам за національною шкалою та шкалою ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
90-100	Відмінно	A	Відмінно (відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок)
82-89	Добре	B	Дуже добре (вище середнього рівня з кількома помилками)
75-81	Добре	C	Добре (в загальному вірне виконання з певною кількістю суттєвих помилок)
67-74	Задовільно	D	Задовільно (непогано, але зі значною кількістю недоліків)
60-66	Задовільно	E	Достатньо (виконання задовольняє мінімальним критеріям)
35-59	Незадовільно	FX	Незадовільно (з можливістю повторного складання)
1-34		F	Незадовільно (з обов'язковим повторним курсом)

9. Список рекомендованої літератури

Базова

1. Дорош Л.О., Тишкун Ю.Я., Турчин Я.Б. Міжнародні відносини: Вступ до спеціальності / Л.О.Дорош, Я.Б. Турчин. - Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2013.- 176 с.
2. Основи теорії міжнародних відносин: навч. посібник / .Б.Турчин, Л.О.Дорош, М.В.Здоровега, О.Я.Івасечко, У.В.Ільницька, О.В.Кукарцев, Ю.Р.Лемко, Ю.Я.Тишкун. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2015. –244 с.
3. Седляр Ю.О. Вступ до спеціальності (спеціальність «Міжнародні відносини») : Методичні рекомендації до курсу. Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2008. 100 с.
4. Троян С.С. Сучасні міжнародні відносини: основні тенденції еволюції – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://vmv.kyvu.edu.ua/v/08/troyan_ss.htm.
5. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених : кол. моногр. / за заг. ред. Н.Г.Сорокіної, А.Є.Артюхова, І.О.Дегтярьової. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2017. 169 с.

6. Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності // URL: https://msu.edu.ua/library/wpcontent/uploads/2019/11/methods_2019-final.pdf

Додаткова

1. Кіссінджер Г. Світовий порядок. Роздуми про характер націй в історичному контексті. Київ : Наш Формат, 2017. 320 с.
2. Мальський М. З., Мацяк М. М. Теорія міжнародних відносин : Підручник. Київ : Знання, 2007. 461 с.
3. Тригуб П. М., Тригуб О. П. Реферати, курсові, кваліфікаційні, дипломні та магістерські роботи : Методичні рекомендації для студентів спеціальності «Міжнародні відносини». Вид. 4-е, доповнене. Миколаїв, 2014. 88 с.
4. Троян С. С. Вступ до теорії міжнародних відносин : навч. посіб. Київ : [б.в.], 2000. 139 с.
5. Українська дипломатична енциклопедія : У 2-х т. Київ : Знання України, 2004. Т. 1. 760 с.; Т. 2. 812 с.
6. Український дипломатичний словник / за ред. М. З. Мальського, Ю. М. Мороза. Київ : Знання, 2011. 495 с.
7. Цимбалістий В. Ф. Теорія міжнародних відносин : Навч. посібник. Львів : «Новий Світ – 2000», 2009. 358 с.
8. Шергін С. О. Політологія міжнародних відносин : навч. посіб. Київ : Дип. акад. України при МЗС України, 2013. 200 с.
9. Україна в постбіполярній системі міжнародних відносин: підручник / В.А.Манжола, В.Ю.Константинов, С.В.Андрущенко та ін., кер. авт. кол. В.А.Манжола; за ред. Л.В.Губерського. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. – 512 с.
10. Потехін О., Клименко Ю. Геополітика проти безпеки: союзницьке стримування агресії в Європі ХХ – початку ХХІ ст. – К.: Дух і літера, 2023. 552 с.
11. Милосердна І. М., Краснопольська Т. М. Політична регіоналістика : навчально-методичний посібник для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти / Е.В. Мамонтова, Т. М. Краснопольська. Одеса : Фенікс, 2021. 54 с.
12. Алексеєнко І.В., Курас А.І., Маргулов А.Х. Глобальні проблеми міжнародних відносин та світової політики: безпековий вимір : підруч. / ред.: І.В. Алексеєнко; Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2021. 163 с.
13. Сучасні суспільно-політичні процеси у світі та Україні: монографія / авт. колектив: Т.Л. Нагорняк, М.В. Примуш, М.А. Польовий, та ін. – Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2019. 228 с.
14. Україна у світовій політиці: конспект лекцій / укладачі: С.М. Король, М.С. Назаров, В.О. Дементов. – Суми : Сумський державний університет, 2018. 140 с.
15. Міжнародні системи і глобальний розвиток: підруч. Манжола В.А., Коппель О.А., Капітоненко М.Г., та ін. / за ред. Л.В. Губерського, В.А. Манжоли. КНУ ім. Т. Шевченка. 2-е вид. Київ: Знання, 2014. 526 с.

Інтернет - ресурси

http://www.rada.gov.ua	Верховна Рада України
http://www.rada.kiev.ua	Бібліотека Верховної Ради України
http://www.gntb.n-t.org	Державна науково-технічна бібліотека України
http://www.nbu.gov.ua	Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського
http://www.ukma.kiev.ua	Наукова бібліотека Національного університету Києво-Могилянська академія